

PIONEERIVELJEKSET

Vilho, Väinö ja Aimo
Karttunen talvi- ja
jatkosodassa

Antti Maunuksela

Antti Maunuksela

Pioneeriveljekset

Vilho, Väinö ja Aimo Karttunen talvi- ja jatkosodassa

© 2022 Antti Maunuksela

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-80-4911-1

Sisällysluettelo

ESIPUHE.....	3
PROLOGI.....	4
KARTTUSEN PERHE	4
SUOJELUSKUNTA	6
VILHO KARTTUNEN	9
VARUSMIESPALVELUS	9
TALVISOTA – 28.PIONEERIKOMPPANIA	11
<i>Viipurin alue.....</i>	<i>12</i>
<i>Summankylän lohko.....</i>	<i>14</i>
<i>Summankylän linnoitteet.....</i>	<i>16</i>
<i>Suokannan lohko.....</i>	<i>24</i>
<i>Sodan loppuvaiheet</i>	<i>30</i>
VÄLIRAUHA	33
JATKOSOTA – PIONEERIPATALJOONA 35.....	35
<i>Pioneeripataljoona 35:n 1.komppania.....</i>	<i>36</i>
<i>Valmistautuminen hyökkäykseen</i>	<i>38</i>
<i>Yleishyökkäys</i>	<i>39</i>
<i>Tapaus Urho Jouko Kullervo Varis.....</i>	<i>44</i>
<i>Kohti Sortavalaa</i>	<i>45</i>
<i>Sortavalan valtaus</i>	<i>47</i>
<i>Siirtyminen Syvärille.....</i>	<i>49</i>
<i>Syvärin ylimeno.....</i>	<i>53</i>
<i>Toiminta Syvärin alueella.....</i>	<i>56</i>
<i>Karpinan kylä joulukuussa 1941</i>	<i>58</i>
<i>Pioneeripataljoona 35:n loppuvaiheet jatkosodassa</i>	<i>63</i>
<i>Pioneeripataljoona 35:n kaatuneet</i>	<i>63</i>
VÄINÖ KARTTUNEN	67
VARUSMIESPALVELUS	67
JATKOSOTA – PIONEERIPATALJOONA 13.....	69
<i>Hyökkäysvaihe kesällä 1941</i>	<i>73</i>
<i>Toiminta Karjalankannaksella</i>	<i>79</i>
<i>Siirtyminen Syvärin alueelle</i>	<i>104</i>
<i>Siltatyöt Syvärillä</i>	<i>107</i>
<i>Pertjärven motti huhtikuussa 1942.....</i>	<i>122</i>
<i>Pioneeripataljoona 13:n loppuvaiheet jatkosodassa</i>	<i>144</i>
<i>Pioneeripataljoona 13:n kaatuneet</i>	<i>145</i>
AIMO KARTTUNEN	150
VARUSMIESPALVELUS - PIONEERIKOULUTUSKESKUS.....	150
JATKOSOTA - JALKAVÄKIRYKMENTTI 53	152
<i>Kiestinki heinäkuusta 1941 toukokuuhun 1942</i>	<i>153</i>
<i>Pioneeritoimintaa Kiestingissä keväällä 1942</i>	<i>155</i>

<i>Epäonnistunut miinoitus</i>	157
EPILOGI	160
LÄHDELUETTELO	161

Esipuhe

”Kaik’ nuoret miehet män” – huokaili mummoni katsellessaan kuvaa seinällä. Kuvaa, jossa olivat hänen kolme veljeään Vilho, Väinö ja Aimo Karttunen. Pojat, jotka eivät koskaan palanneet, kulkiivat mummon mukana hänen kuolemaansa saakka. Pojat olivat kuvat seinällä, valokuvat kansiossa ja kirjeet piirongin laatikon pohjalla.

Poikien kirjeet olivat varmasti mummon rakkaimmat ja samalla kipeimmät muistot veljistään. Ne olivat mitä todennäköisemmin viimeiset yhteydenotot heidän välillään. Lukiessaan kirjeitä uudelleen ja uudelleen mummo kenties kuuli veljiensä äänet kerta toisensa jälkeen ja näki silmissään heidät kirjoittamassa viimeisiä kirjeitään.

Poikien kirjeet ovat tärkeä osa myös tätä kirjaa, ja itseasiassa suurin syy tämän kirjan tekemiseen. Vaikka kirjeiden sisältö on arkipäiväistä, on niiden sanaton viesti äärettömän tärkeä. Kirjeet antavat äänen kaikille sotaan osallistuneille ja muistuttavat viiltävästi siitä, että kukaan sotaan osallistunut ei ollut ”ei-kukaan”, vaan jokainen oli ainutlaatuinen ihminen iloineen ja suruineen. Heillä jokaisella oli omat tarinansa.

Tässä kirjassa Karttusten poikien tarina kerrotaan niiden yksiköiden näkökulmasta joissa he palvelivat. Kirja ei kuitenkaan ole kyseisten yksiköiden historiikki, vaan otanta niiden toimintaan liittyneitä tilanteita ja tapahtumia, joissa kirjan päähenkilöt olivat osallisina. Kuvatut tilanteet ja tapahtumat ovat pääosin yksiköiden sotapäiväkirjoihin merkittyjä asioita, jotka ovat lainauksina tuotu osaksi tarinaa. Sotapäiväkirjamerkintöjen kohdalla on hyvä muistaa, että niidenkin takana on ollut näkijä ja kokija, joka on tilanteen kirjannut ylös. Tästä syystä lainaukset on pyritty tuomaan suorina lainauksina, kaikkine kirjoitusvirheineen ja epätarkkuuksineen, mahdollisimman autenttisina ja inhimillisinä.

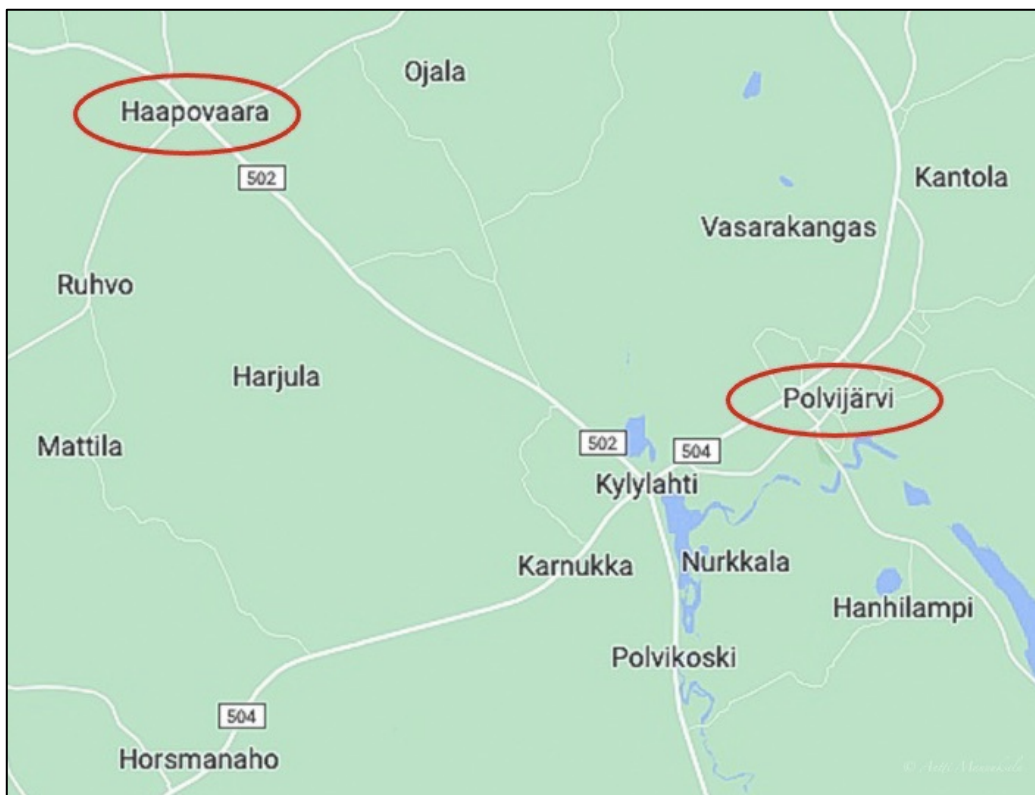
Tampereella 8.10.2022

Antti Maunuksela

Prologi

Karttusen perhe

Karttusten yhdeksän henkinen maanviljelijäperhe asui Polvijärven Haapovaarassa, jonne matkaa oli noin 10 kilometriä Polvijärven kirkolta. Paikka, jossa perheen kotitalo sijaitsi, tunnettiin nimellä Koli, josta johtuen Paavo-isä tunnettiinkin Kolin Paavona. Perheen arki oli tyypillistä pienviljelijäperheen arkea. Talo oli omavarainen eläimiseen ja viljelyksineen, mutta työtä riitti vuoden jokaiselle päivälle. Eläimiä hoidettiin ja maata viljeltiin, niin että perheen jokainen suu sai ruokansa.

Kuva 1 Karttusten perhe asui Polvijärven Haapovaarassa. (pohjakartta: Google Maps 2022)

Kuva 2 Paavo ja Anna (os. Kukkonen) Karttunen. (kuva: Antti Maunukselan kokoelma)

Paavo-isän (synt.1877) ja Anna-äidin (os. Kukkonen synt.1888) lisäksi perheeseen kuuluivat lapset Anna (synt. 1908), Ida (synt. 1909), Mari (synt.1913), Vilho (synt.1917), Väinö (synt.1920), Aimo (synt.1922) ja Aune (synt.1924).

Kuva 3 Karttusten perhe arviolta vuonna 1918. Kuvassa vasemmalta Anna, Paavo-isä sylissään Vilho, Mari, Anna-äiti ja Ida. (kuva: Antti Maunukselan kokoelma)

Kuva 4 Paavo ja Anna Karttunen poikineen. Paavon sylissä Vilho ja Annan sylissä Väinö. (kuva: Antti Maunuk-selan kokoelma)

Karttusten perhe koki ensimmäisen menetyksensä vuonna 1937, kun perheen Anna-äiti menehtyi sairauteen 48-vuotiaana. Anna-äidin tarkempi kuolinsyy ei ole tiedossa. Vaimonsa kuoleman jäl-keen Paavo Karttunen jatkoi talon pitämistä apunaan kolme poikaansa ja vielä kotona olevan Aune-tytär. Perheen muut tyttäret olivat lähteneet jo omille teilleen. Näin jatkettiin muutaman vuoden ajan, kunnes synkät pilvet nousivat idästä Suomen ylle.

Suojeluskunta

Polvijärven ensimmäinen suojeluskunta perustettiin Sotkuman kylässä 24.11.1917. Perustamisvai-heessa siihen liittyi nelisen kymmentä henkilöä. Osaltaan suojeluskunnan perustamista vauhditti kylässä majaillut linnoitustöissä ollut venäläinen sotaväki, jota vastaan haluttiin varustautua. Aseis-tuksen suojeluskunta hankki Terijoelta, josta aseet toimitettiin Polvijärvelle tammikuussa 1918. Kun suojeluskunta oli aseistettu, suoritti se ensitöikseen kylällä olleiden venäläisjoukkojen riisumi-sen aseista. Helmikuussa 1918 perustettiin suojeluskunta myös Polvijärven kirkonkylälle ja samalla kunnan alue jaettiin toiminta-alueisiin. Aluejaon jälkeen suojeluskuntatoiminta alkoi pitäjän kai-kissa kylissä¹.

Vuoden 1918 tapahtumiin Polvijärven suojeluskuntalaiset osallistuivat sekä rintamilla, että oman pitäjän alueella. Rintamille polvijärveläisiä suojeluskuntalaisia lähti kaikkiaan 105 vapaaehtoista. Polvijärveläisiä osallistui taisteluihin eri joukko-osastoissa ja taistelupaikoissa. Taistelupaikkoja

¹ Sivu 367, Polvijärven historia. Polvijärven kunta 2001.

olivat Ahvola, Naulasaari, Rautu, Joutseno, Kääntymä, Heinjoki, Tampere ja Varkaus. Vapaaehtoisista kaksitoista kaatui tai katosi taisteluissa.

Vuoden 1918 jälkeen Polvijärven suojeluskunnan toiminta hiljeni jäsenmäärän laskiessa 50 mieheen. Toiminnan elvyttämiseen ja jäsenmäärän kasvattamiseen tarvittiin toimenpiteitä. Pitäjän alueella ryhdyttiinkin järjestämään keskustelutilaisuuksia, joiden tavoitteena oli herättää kansalaistuntoa ja puolustustahtoa. Samalla suojeluskunta jaettiin kyläosastoihin, jotka omatoimisesti järjestivät toimintaa kyläpäällikön johdolla. Kyläpäälliköt puolestaan toimivat paikallispäällikön ja -esikunnan alaisina. Lisääntyneen toiminnan ansiosta Polvijärvelle rakennettiin urheilukenttä ja ampumaratoja suojeluskunnan toimesta. Erityisesti ammunta oli suosittua ja kyläosastoilla oli omat ratansa. Toiminnan pääpaikkana toimi vuonna 1929 talkoovoimin kirkonkylälle rakennettu suojeluskuntatalo.

30-luvun alussa suojeluskuntajärjestössä alettiin kiinnittää huomiota suojeluskuntien antamaan erikoiskoulutukseen, josta yhtenä oli pioneerikoulutus. Pioneerikoulutuksen lisäämiseksi perustettiin erityisiä pioneerisuojeluskuntia. Tämän seurauksena Polvijärven suojeluskunnasta muodostettiin pioneerisuojeluskunta vuonna 1932, jonka päällikkönä toimi vuosina 1931–39 Olli Luhas. Kaikkiaan Suomeen perustettiin 30-luvulla 30 pioneerisuojeluskuntaa².

Karttusen veljeksistä suojeluskuntaa kuuluivat Vilho ja Aimo. Väinö ei syytä tai toisesta ollut lähtenyt mukaan tähän toimintaan.

Vilho Karttusen suojeluskuntalaisuus alkoi marraskuussa 1936 kirkonkylän kyläosastossa 19-vuotiaana. Hän osallistui suojeluskunnan järjestämälle alokaskurssille Polvijärvellä 30.11.1936 – 6.12.1936, jonka päätteeksi Vilho vannoi suojeluskuntavalansa 6.12.1936. Samalla alokaskurssilla Vilho suoritti myös suojeluskunnan sotamiestutkinnon³. Suojeluskunnasta Vilho erosi keväällä 1939 astuessaan varusmiespalvelukseen. Uudelleen suojeluskuntaan Vilho liittyi välirauhan aikana joulukuussa 1940.

Aimo Karttunen liittyi 18-vuotiaana Polvijärven suojeluskunnan kirkonkylän kyläosastoon helmikuun 15.päivä 1940. Suojeluskuntavalansa hän vannoi 22.2.1940. Suojeluskunnan toiminnassa hän oli mukana lokakuuhun 1941 saakka, kunnes erosi suojeluskunnasta varusmiespalveluksen alkamisen takia⁴.

Karttusten toiminnasta suojeluskuntalaisina on vähän tietoa saatavilla, mutta molemmilla on suojeluskunnan henkilökorteissaan maininnat III luokan nostoväkeen kuulumisesta. III luokan nostoväkeen kuuluneet olivat miehiä, jotka eivät olleet vielä suorittaneet varusmiespalvelusta ja olivat ilmoittaneet suojeluskunnan jäsenyyttä hakiessaan haluavansa ennakkovalmennusta ennen sota-väkeen menemistä⁵. On syytä muistaa, että suojeluskunnan jäsenyyttä hakiessa olivat jo varusmieskoulutuksen saaneet miehet etusijalla. III luokan nostomiehet olivat kuitenkin erittäin tärkeitä suojeluskunnalle, koska heidän osaltaan tavoitteena oli antaa heille sellainen pohjakoulutus varusmiespalvelusta varten, että heillä olisi edellytykset edetä aliupseereiksi tai vaativiin miehistön erikoistehtäviin. Varusmiespalveluksensa jälkeen he sitten jatkaisivat suojeluskunnissaan ja suojeluskunta jatkaisi heidän kouluttamistaan. Vilho Karttusen kohdalla tämä toteutuikin, sillä hänet koulutettiin aliupseeriksi varusmiespalveluksensa aikana.

² Sivu 87, Pioneeriaselajin historia, Eero-Eetu Salminen. Pioneeriuupseeriyhdistys ry 1975.

³ Vilho Karttusen suojeluskuntahenkilökortti.

⁴ Aimo Karttusen suojeluskuntahenkilökortti.

⁵ Sivut 339, Sarkatakkien armeija, Kari Selen ja Ali Pylkkänen. Kari Selen ja Ali Pylkkänen 2004.

III luokan nostomiesten koulutus siis valmensi vaativampiin sotilastehtäviin. Koulutuksen tavoitteena oli suojeluskuntasotamiehen A-luokan tutkinnon suorittaminen. Kyseinen tutkinto ei ollut helppo, eikä sen suorittaminen ollut itsestään selvyyttä. Ensin oli suoritettava tavallinen suojeluskuntasotamiehen tutkinto, jonka jälkeen oli henkilökohtaisen aseiden tuntemukset ja käsittelyn lisäksi osattava käsitellä kasa- ja rivipanoksia, hallittava lapion ja piikkilankasaksien käyttö, osallistuttava pistin- ja lähitaistelukoulutukseen, sekä osattava kartan luku ja laatia yksinkertainen tiedusteluraportti⁶. Vilho Karttusen henkilökortista käy ilmi, että hän suoritti tavallisen suojeluskuntasotamiehen tutkinnon, mutta A-tason tutkinnosta ei ole mainintaa. Aimo Karttusenkaan papereista ei löydy mainintaa suoritetuista tutkinnoista, mutta III luokan nostomies merkinnän mukaan häntä oli suunniteltu samanlaiselle uralla kuin veljeään Vilhoa.

Sekä Vilhon, että Aimon ammateiksi on asiakirjoissa mainittu maanviljelijä. He edustivatkin 30-luvun suurinta suojeluskuntaan kuulunutta ammattiryhmää. Suojeluskunnan yliesikunnan vuonna 1933 tekemän selvityksen mukaan suojeluskuntaan kuuluneiden ammatti- ja elinkeinojakauma oli seuraavanlainen⁷:

Maanviljelijät ja kalastajat	51.62 %
Virkamiehet ja virkailijat	14.99 %
Maatalous-, teollisuus-, ja muu työväki	14.27 %
Opiskelijat	6.62 %
Palveluskunta	5.91 %
Teollisuuden, kaupan, käsityöläisyyden ja vapaiden ammattien harjoittajat	5.66 %

⁶ Sivut 340, Sarkatakkien armeija, Kari Selen ja Ali Pyökkänen. Kari Selen ja Ali Pyökkänen 2004.

⁷ Sivu 163, Sarkatakkien armeija, Kari Selen ja Ali Pyökkänen. Kari Selen ja Ali Pyökkänen 2004.

Polvijärveläinen Karttusen perhe koki raskaat menetykset jatkosodan aikana, kun perheen kolme poikaa kaatuivat joulukuun 1941 ja toukokuun 1942 välisenä aikana.

Pioneeriveljekset on kuvaus näiden pioneerijoukko-osastoissa palvelleiden veljesten, Vilho, Väinö ja Aimo Karttusen, osallistumisesta talvi- ja jatkosotaan Laatokan Karjalassa, Karjalankannaksella, Syvärillä ja Kiestingin erämaissa.

BoD

9 789528 049111